

CHP'DE SOSYAL DEMOKRASİNİN HAKİM OLMASI

24 Nisan 2025

Yıldırım Koç

Türkiye’de günümüzde siyaset alanında en büyük yanılgılardan veya aldatmalardan biri, sosyal demokrasiyi Atatürkçülüğün veya Kemalizmin çağdaş biçimi olarak algılamak veya sunmaktır. Gerçekte, Atatürkçülük, insanın insanı sömürmediği, sınıfsız ve sömürsüz bir dünya doğrultusunda, Türkiye’ye özgü bağımsızlıkçı ve milliyetçi bir toplumcu düzen kurma mücadelesidir. Sosyal demokrasi ise, son 100 yıllık dönemde, emperyalizmin iyi polisidir; başka ülkelerin sömürülmesi temelinde kendi ülkesinde halkın çalışma ve yaşama koşullarını bir parça geliştirme çabasıdır; emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının emperyalizmi ve kapitalizmi destekledikleri bir dünya görüşüdür.

Emperyalist ülkeler açısından Türkiye’de Kemalizm yerine ilerici görünümlü ve emperyalizmle çatışmayan ve hatta işbirliği içinde olacak sosyal demokrat bir hareketin geliştirilmesinin amacı dönemlere göre değişti.

1945-1980 döneminde dünyada Soğuk Savaş yaşanıyordu. Emperyalistler, Soğuk Savaş’ta en geniş anti-komünist cepheyi kurmaya çalıştı. Sosyal demokratlık, ülkedeki ilerici unsurların özgürlük, demokrasi gibi kavramlar etrafından anti-komünist cephede kontrol altına alınmasını amaçlıyordu. 1945-1965 döneminde Türkiye’de bilimsel sosyalizm yanlıları güçlü değildi. Ancak özellikle 1965 yılından itibaren Türkiye’nin dış politika seçeneklerini çeşitlendirme ve Sovyetler Birliği ile ilişkileri geliştirme çabalarının ve 1965 milletvekili genel seçimlerinde TİP’in başarısının ardından bir yerlerden düğmeye basılmış gibi “sosyal demokrat” örgütlenmeler gündeme geldi. Türkiye’de 1965-1980 döneminde ilerici güçlerin anti-emperyalist cepheden koparılarak anti-komünist cepheye eklenmesinde kullanılan araçlardan biri “sosyal demokrasi” idi. Ancak bu girişimler CHP içinde etkili olmadı.

12 Eylül 1980 Darbesinden sonra bilimsel sosyalizm yanlıları büyük güç kaybına uğradı. Emperyalist güçler Türkiye’de sosyal demokrasinin geliştirilmesi için bir çaba göstermediler.

1983-1991 döneminde Türkiye’de bilimsel sosyalist hareket zayıftı. Emperyalist güçler, darbe sonrasında oluşturulan SODEP ve Halkçı Parti ve bunların birleşmesiyle oluşan SHP ile fazla ilgilenmedi.

1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılması ve iki Almanya’nın birleşmesiyle başlayan süreç 1991 yılında Sovyetler Birliği’nin çöküşüyle sonuçlandı. İlk bakışta dünyanın ABD hakimiyetinde tek kutuplu bir hale geldiği kanısı yaygınlaştı. ABD, Büyük Ortadoğu Projesi’ni uygulamaya soktu.

1991 yılında Sovyetler Birliği’nin çöküşünün ardından ve Türkiye’nin Körfez Savaşı’na girmeyerek ABD emperyalizminin askeri olmayı reddetmesinin sonrasında Türkiye’nin parçalanması projesi gündeme geldi.

Emperyalizm, Sovyetler Birliği’nin var olduğu yıllarda ve özellikle Soğuk Savaş dönemlerinde sosyal demokrasiyi anti-komünist mücadelenin bir aracı olarak kullanmaya çalıştı. Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında anti-komünizm temelli bir sosyal demokrasiye gerek kalmadı. Emperyalistler açısından amaç, kendi kontrolleri altındaki bir sosyal demokrasi türünü Türkiye’nin parçalanması için kullanmaya dönüştü.

Kontrolde çıkma eğiliminde olan Türkiye'yi "yola getirmek" ve "yola gelmeyen Türkiye'yi bölüp parçalamak" amacıyla bölücü terör örgütüne destek sağlandı. Ancak Türkiye 1990'lı yıllarda PKK'ya karşı sınır ötesi hareketleri de içeren kapsamlı bir mücadele başlattı. 2003 yılında ABD askerlerinin Irak'a Türkiye üzerinden girmelerine olanak tanıyan tezkerenin de (CHP'nin belirleyici katkılarıyla) TBMM'de gerekli oyu alamaması üzerine, ABD emperyalizminin Türkiye'ye yönelik bölücü ve parçalayıcı girişimleri daha da yoğunlaştı.

Bölücülükte kullanılacak araçlardan biri PKK, diğeri Fethullahçı casusluk ve terör örgütüydü. Bu iki harekete de destek olmada, emperyalist müdahaleleri göz ardı ederek eşitlik, özgürlük, demokrasi, insan hakları, ahlak, hoşgörü, katılımçılık, yerel yönetimlere yetki devri gibi konuları öne çıkaran bir "sosyal demokrasi"nin gelişmesi teşvik edildi.

Günümüzdeki adı Avrupa Birliği olan örgütlenme de 1992 yılından itibaren ABD'nin karşısında alternatif bir güç oluşturma çabalarını yoğunlaştırdı ve bu süreçte Türkiye'de Avrupa'daki anlayışa uygun, Kemalizm'in anti-emperyalistliğini terk ederek emperyalistlerle işbirliği savunan sosyal demokrat yapılar oluşturma girişimlerini başlattı.

1992 yılından itibaren CHP içindeki farklı gruplar daha açıklık kazandı.

Bir grup, sosyal demokrasi kavramını kullanmadı; Kemalizm'i yeni dünya koşullarında geliştirmeye çalıştı; ulusalçı ve anti-emperyalist bir çizgi izledi.

Bir başka grup, işçi sınıfının 1930'larla kıyaslanmayacak kadar geliştiği ve birbirini izleyen ekonomik krizlere de bağlı olarak sınıf mücadelelerinin yoğunlaştığı koşullarda, işçi sınıfına özel önem veren bir sosyal demokrat anlayış geliştirmeye çalıştı. Bu görüştekilere göre, Atatürk döneminde toplum içinde sınıf farklılaşma ve çelişkileri günümüze göre çok azdı ve işçi sınıfı gelişmemişti. Özellikle 1989-1995 dönemi işçi eylemlerinin ardından, günümüz koşullarında Kemalizmi bu doğrultuda geliştirebilmek sosyal demokrasiyle olanaklıydı. Komünistlerin "dışa bağımlı" olduğu iddiaları da, bilimsel sosyalizm yerine sosyal demokrasiyi öne çıkardı.

Diğer bir grup, Kemalist Devrim'in başarılarını "üstyapı devrimleri" olarak kabul ediyor ve "altyapı devrimleri"ni "çağdaş sosyal demokrasi"de buluyordu. Bu gruptakilerin bazıları Kemalizm'in "halktan kopuk" olduğunu, CHP'nin "devlet partisi"nden "toplum partisi"ne dönüştürülmesi gerektiğini ileri sürüyordu.

Diğer grup ise emperyalizmle uzlaşarak "gerçekçi ve çağdaş sosyal demokrasi"yi savunuyordu. Bu grup CHP içinde zamanla hakimiyet kazandı. Özellikle 2010 yılında Deniz Baykal'ın bir operasyonla CHP genel başkanlığından tasfiyesinden sonraki dönemde, emperyalizmle uzlaşan ve Kemalist Devrim'in temel ilkelerinden uzaklaşan bir anlayış CHP'de iktidara geldi. Bugün CHP'yi yöneten anlayış bu "gerçekçi ve çağdaş sosyal demokratlık"tır. Ahmet Taner Kışlalı 1996 yılında şunları söylüyordu: "Ercan Karakaş ve onun gibi düşünenler yıllardır, 6 oktan 3 tanesinin atılması gerektiğini savunuyorlar. Hangileri bunlar? Milliyetçilik oku, devletçilik oku, halkçılık oku. (...) Sayın Deniz Baykal'ın üç yıl önceki ilk genel başkanlığından sonra araştırma grubunun, partinin ideolojisini oluşturacak olan grubun başına getirdiği Şahin Alpay dördüncü bir oku da bunlara ekliyor: O da Devrimcilik oku. 'Onu da atalım' diyor." (Kışlalı, Ahmet Taner, "Tartışma: Kemalizm ve Sosyal Demokrasi," *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi*, 6/1996;71)

2000'li yıllarda Kemal Derviş'in ve günümüzde CHP'nin bazı yöneticilerinin sosyal demokratlığı da bu niteliktedir.

Günümüzde "sosyal demokrasinin çağdaş evrensel değerleri" olarak öne sürülenler, CHP Programı'na göre, çoğulculuk ve katılımçılık; insan haklarına, özgürlük ve hukuk

devleti kurallarına sahip çıkma; azınlık haklarına saygı; eşitlik ve adalet ilkeleri; dayanışma; barış ve hoşgörü; emeğin önceliği ve bütünlüğü; çevrenin ve doğanın korunmasıdır. “Sosyal demokrasinin çağdaş evrensel değerleri” olarak ileri sürülen bu görüşleri, dünyada ve Türkiye’de muhafazakar siyasi partiler de savunabilir. Bunları savunmak bir siyasi örgütü “ilerici” yapmaz; ancak emperyalizme karşı çıkmamak “gerici” yapar.

CHP bu yıllarda başarısız arayışlara da yöneldi.

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ın CHP’nin 23-24 Mayıs 1998 günleri toplanan 28. Kurultayı’nı açarken yaptığı konuşmanın basılı metninin kapağında “Dünyada Yeni Sol, Türkiye’de Yeni CHP” yazıyordu.

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal 2001 yılında “Anadolu Solu” diye bir kavram ortaya attı. Deniz Baykal, televizyonda İskele-Sancak programında Ahmet Hakan’ın sorularını yanıtlarken Şeyh Edebali, Mevlana, Yunus Emre, Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli ve Şeyh Bedreddin gibi değerlere gönderme yaptıktan sonra, şöyle dedi: “13. yüzyılda bütün Avrupa kana bulanmışken, kardeş kavgası, mezhep kavgası, ırk, sen-ben kavgası içine sürüklenmişken, bu insanlar insan demişler, insanlar eşit demişler, insanları birbirine kardeş saymışlar, sevgiyi önermişler, dostluğu ve barışı önermişler. (...) Bunları söyleyen insanları biz çağdaş Sosyal Demokrat anlayışımızın temeli saymakta hiç kuşkusuz çok haklıyız. (...) Biz ‘yerli’ bir hareketiz, bir Anadolu hareketiyiz. Bir toplum hareketiyiz.” (Baykal, Deniz, *CHP ve Anadolu Solu*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001;84-85)

CHP’nin 34. Olağan Kurultayı’na (17-18 Temmuz 2012) sunulan Parti Meclisi Çalışma Raporu’nda da şu değerlendirme yer alıyordu:

“CHP’nin Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşu ve çok partili yaşama geçişten sonra gerçekleştirdiği üçüncü büyük devrim, sosyal demokrasidir. Sosyal demokrasi, dördüncü büyük dönüşüm olan özgürlükçü demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. Sosyal demokrasi, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ilkeleriyle, özgürlükçü demokrasiyi hayata geçirmenin ve sağlam temellere oturtmanın en önemli şartıdır. Çünkü yalnızca sosyal açıdan yeterince korunan insan özgür olabilir. Türkiye’de sosyal demokrasi mirasının sahibi olan CHP, özgürlükçü demokrasiyi gerçekleştirerek Türkiye’nin dördüncü büyük dönüşümüne imza atacaktır.” (CHP, 34. Olağan Kurultay Parti Meclisi Çalışma Raporu (17-18 Temmuz 2012), Ankara, 2012;165-166)

1992 yılından itibaren gerek ABD’nin doğrudan veya Soros’un Açık Toplum Vakfı gibi kuruluşları aracılığıyla, gerek AB ülkelerinin doğrudan çeşitli projelerle veya Friedrich Ebert Vakfı (Hablemitoğlu, Necip, *Alman Vakıfları ve Bergama Dosyası*, Otopsi Yay., İstanbul, 2001;41-43) gibi kuruluşlar aracılığıyla Türkiye’deki bazı sosyal demokrat kuruluşlara aktardıkları kaynakların amacı, Türkiye Cumhuriyeti’ni ve Türk milletini var eden Kemalist Devrim’e darbe indirmek ve Türkiye’yi parçalamak amacıyla kullanılan etnik milliyetçiliği ve cemaatçiliği güçlendirmektir.

1992-2010 döneminde ve 2010 yılından günümüze, Türkiye’de ABD ve AB’nin mali açıdan da desteklediği sosyal demokrat dernek ve vakıflar ortaya çıktı. Almanya devleti tarafından finanse edilen Friedrich Ebert Vakfı’nın Türkiye faaliyetleri de yoğunlaştırıldı.

CHP, 9 Eylül 1992 günü toplanan 25. Kurultay’ında yeniden faaliyete geçerken, bu gelişmelerden etkilendi. SHP’nin 19.2.1995 günü CHP’ye katılmasıyla, Kemalist Devrim mirası daha sistemli bir biçimde tahrip edilebildi. CHP, daha sonraki yıllarda, uygulamada, söylemde ve giderek program ve kurultay belgelerinde Kemalist Devrim’in mirasını büyük ölçüde reddetti.

6.11.1994 tarihli SHP-CHP Bütünleşme Protokolü’nde şu değerlendirme yer alıyordu:

“Atatürk’ün kurduğu laik, demokratik Cumhuriyetimizin temel ilke ve değerlerine yönelik saldırıların yoğunlaştığı, ulusal bütünlük ve can güvenliğine yönelik tehditlerin arttığı, insan onurunu ve haklarını koruyabilmenin, demokrasiyi yaşatabilmenin zor koşullarla karşı karşıya kaldığı, emeğin değerlendirilemediği, üretimin ve sanayileşmenin yeterince geliştirilemediği, bölüşümün iyileştirilemediği günümüz Türkiye’de, sosyal demokratların, solun bütünlüğünün sağlanması sorunların aşılabilmesinin temel güvencesidir.” (CHP-SHP Bütünleşme Genel Kurulu, Ana İlkeler ve Temel Hedefler Bildirgesi, CHP Yay., Ankara, 1995;35)

Sosyal demokrasinin “ilerici” ve “sol” gibi gözüken söyleminin arkasında emperyalizmle uzlaşma ve hatta emperyalizme destek vardır. Halbuki günümüz dünyasında ilericiliğin ve solculuğun temel ölçütü, emperyalizme karşı çıkmaktır. Bu nedenle de çağımızda sosyal demokrasi gericedir ve Kemalizm’in 180 derece karşıtıdır.

CHP’nin 1992 ve özellikle 2010 sonrasında izlediği politika, milli demokratik devrimin bağımsız bir ulus-devlet kurma, çağdaş bir millet yaratma ve insanları kulluktan kurtarma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde temel ilkeler olan 6 ok’tan kopmuştur. Yeni-CHP, Kemalist Devrim’in mirasını reddetmiş, emperyalizmin sosyal demokrasi anlayışını benimsemiştir.

CHP bugün NATO’ya, Avrupa Birliği’ne, ABD emperyalizminin bölgemizdeki politikalarına karşı değildir. Emperyalizmin bir aleti konumundaki Sosyalist Enternasyonal’e üyelik de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Türkiye’yi yabancı güçlere şikayet etmek ve Türkiye’deki sorunların çözümünde emperyalist güçlerden medet ummak, Kemalizm’in inkarıdır. ABD görevliliğiyle suçlanan bir kişinin CHP’deki görevini sürdürmesi de anlamlıdır. Ayrıca Fethullahçı casusluk ve terör örgütüne ve onun ABD emperyalizmiyle bağına ilişkin net tavır almak Kemalizmin gereği, casusluk örgütünün cezalandırılan unsurlarına sahip çıkma anlamına gelecek bir tutum benimsemek de yanlıştır. Emperyalizmin işbirlikçiliğinin ötesinde karagücü olduğu açıklanan bölücü terör örgütünün legaldeki uzantılarına yönelik operasyonlar karşısında alınan tavır da Kemalist ilkelere uygun değildir. Özelleştirmeyi savunmak, üniter devlet yapısını zayıflatacak biçimde yerel yönetimlerin güçlendirilmesinden yana olmak da Kemalist devrimin günümüzdeki amaçlarıyla çelişmekte, emperyalizmin Türkiye’yi bölme planlarıyla örtüşmektedir.

Türkiye’de etnik kimliği öne çıkaran, anadilinde eğitimi ve kamu hizmetlerini savunan, zorunlu askerlik hizmetine karşı çıkan, kamu hizmetlerinin ağırlıklı olarak merkezi devlet tarafından yerine getirilmesi yerine yerel yönetimleri tercih eden, dolaylı biçimde de olsa inanç ve ümmet kimliğini öne çıkaran anlayışlar milletleşme sürecini tersine çevirir ve Kemalist Devrim’in düşmanıdır.

Zaten kanundışı olan tarikatlar ve cemaatlere hoşgörüyle bakmak, “toplum önderi” adı altında şeyhlere, aşiret reislerine ve toprak ağalarına özel bir önem vermek, onları meşrulaştırmak ve benzeri anlayış ve uygulamalar da Kemalist Devrim’in inkarıdır.

Kemalist Devrim ve sosyal demokrasi konularına bu açıdan bakıldığında, ikisinin birbirini tamamlamadığı, birçok açıdan birbirinin zıttı olduğu görülecektir. Olayın özü, emperyalizme karşı alınan tavidir. Kemalizm, bağımsızlıktır ve anti-emperyalisttir. Sosyal demokrasi ise emperyalist ülkelerde emperyalizmin işbirlikçisi, Türkiye gibi ülkelerde emperyalizmin aletidir.

CHP’nin günümüzde yürürlükte bulunan Programı’nda şu ifadeler yer almaktadır:

“21. yüzyılda çağdaş bir Türkiye hedefine ulaşmak için CHP Atatürk’ün ilke ve devrimlerine bağlı, sosyal demokrasinin temel değerlerini benimseyen bir anlayışla her alanda yenilenme ve değişim süreci başlatmaya kararlıdır.” (CHP, Program;19)

“Amacımız, 21. yüzyılda, CHP’nin Atatürkçü ve devrimci ilkeleriyle, gelenekleriyle, sosyal demokrasi anlayışıyla toplumumuzu, devletimizi, yenileştirmektir. (CHP;23)

“Partimizin ideolojisini besleyen, üç ana kaynak: Atatürk’ün modernleşme devrimi ve altı ok ilkeleri, sosyal demokrasinin evrensel kuralları ve Anadolu ve Trakya’nın tarihsel ve felsefi birikimidir.” (CHP;23-4)

“Cumhuriyet Halk Partisi, Sosyal Demokrasinin evrensel değer ve kurallarını benimseyen, onları yaşama geçirmeyi amaçlayan bir Sosyal Demokrat Partidir.” (s.24)

“Sosyal demokrasinin çağdaş evrensel değerlerini her koşul ve ortamda sahiplenir, politikalarında rehber olarak değerlendirir.” (CHP;25)

“CHP Dayanımcıdır: Sosyal demokrasinin toplum ve insan anlayışında sorumluluk ortaklığı; dayanışma bu sorumluluk anlayışının gereğidir.” (CHP;26)

“CHP, Sosyalist Enternasyonal ve Avrupa Sosyalist Partisi gibi kuruluşlarla ilişkilerini yürütürken bir yandan sosyal demokrasinin genel ilkelerine uyum göstermeye, bir yandan da Türkiye’nin temel hak ve çıkarlarını korumaya özen gösterir. CHP’nin sosyal demokrasinin ilkelerini benimsemesi Türkiye’nin çıkarlarına aykırı olarak bu kuruluşlarda ortaya çıkabilecek görüşleri ve eğilimleri benimseme zorunluluğu doğurmaz.”(CHP;124)

“Fırsat eşitliği ancak erdemli, saydam ve katılımcı yönetimlerce tüm bireylerin yaşam boyu sosyal güvenceye kavuşturuldukları ortamda, sosyal demokrasi koşullarında sağlanacaktır.” (CHP;270-271)

Özetle; Kemalizm veya Atatürkçülük ile çağımızın sosyal demokrasisi, birbirinin 180 derece zıttıdır. Sosyal demokrasiyi, Kemalizmin çağdaş biçimi olarak gören veya göstermeye çalışanlar, ülkemize ve milletimize karşı büyük bir hata içindedir.